

כיפה אדומה - הסיפור האמיתי

דרורה דקל ממשיכה לעסוק בתערוכתה "יודעת אני שאיני יודעת" בעברה המסתורי של אמה ובשואה תוך שימוש באלמנטים נשיים בסיפור "כיפה אדומה" ובאיקונוגרפיה של מיניות נשית, דם וצעקה

מאת מור פרסיאדו

זוכרת שאמא נתנה לי כשהייתי בת שלוש, והוא שמור אצלי עד היום. כשכל המכתבים של אמי נפתחו הרגתי שתי שזה מסע של ילדה בת 14 להצלת החיים שלה, ושהוא מסע כל כך משמעותי שאין טעם מבחינתי לעי שות אמנות מהסיפור המשפחתי בלי שאתחבר למסע הרבה יותר אוניברסלי ולמושג הילדות בכלל. כך התחברתי לכיפה אדומה, ילדה שהיתה בדיוק בגיל של אמא שלי במסע ההתבגרות שלה. ויש קשר מאוד מעניין בין שני המסעות האלה.

דקל מתעללת ברמותה של כיפה אדומה ומוסיפה חטא על פשע לספרו רווי הפירושים המיניים של שארל פרו ולגרסתם המאוחרת של האחים גרים. אצל דקל כיפה אדומה הופכת לספק קורבן ספק מקרבן, ספק נערה בריאה על סף התבגרות מינית ספק מוטיב למינית מורעבת בשלל תנוחות מיניות וקורבן של הזאב הרשע. האלימות המינית הגלומה בדמויותיה של דקל מכוננת, ומטרתה לייצג את סבלה של האם. לדירה, היא הרוע מושג דרך אלימות מינית. זהו המקום הכי נורא שיכול להיות, המקום שפוגע לך בגוף ובנפש באופן טוטלי. תרמייתה הפגועה של האם ודימוי גופה השפיעו על תפיסתה של דקל את עצמה. בין העבודות בתערוכה מוצגות גם יצירות שהופיעו באחת הסדרות המוקדמות של דקל, "ילדה רעה", שבמרכזה צילומים של האמנית כתינוקת וכילדה קטנה המלווים באובייקטים הרמוזים על מיניות.

מסעה הסתיים בהצלחה - היא הצטרפה לחברים מתנועת הנוער היהודית "תכלת לבן" והגיעה לפלשתינה, אך משפחתה שנותרה מאחור נרצחה והיא לא שבה לראותה. המכתבים, שנכתבו בגרמנית, שפה זרה לדקל, תורגמו לעברית על ידי אנדראה עיסא-הכמן, צעירה גרמנייה, נוצרייה-קתולית, שבזמן תקופת לימודיה בישראל עודדה את דקל לתרגמם. פתיחת המכתבים כפתיחת תיבת פנדורה הובילה את דקל לרצף גילויים שהשפו עבר רחוק, אירופי וזה במסכת המכתבים גילתה דקל את מערכת היחסים של אמה עם אמה החורגת ועם אביה, את חינוכה הייחודי הנוקשה, את קורותיהם של בני משפחה עליומים ואת ההיסטוריה המשפחתית, ונחשפה להיסטוריה רחבה יותר, זו של גורל יהודי וינה וצ'כוסלובקיה בתקופת השואה (העבודה המשותפת עם דקל הובילה את אנדראה המתרגמת הגרמנייה לגלות גם דברים על עברה שלה: על פעילות אביה במחתרת נגד הנאצים ועל עובדת היות אמה בת להורים נאצים).

דמותה של האם מתגלה ביצירתה של דקל באמצעות הטיפול שמעניקה האמנית למכתבים ולמעטפות מהעיון - היא משרבטת עליהם, מאיירת, רושמת ומורחקת - ובאמצעות דמותה של כיפה אדומה המשולה לאמה של דקל, המופיעה הן בעבודות המכתבים והן ביצירות האחרות. "הספר 'כיפה אדומה' הוא ספר מכובד בשבילי", היא מספרת, "זה הספר הראשון שאני

תערוכתה החדשה, "יודעת אני שאיני יודעת", כבית האמנים בתל אביב ממשיכה האמנית והאוצרת דרורה דקל לעסוק בחומרים האפלים המרכיבים את יצירתה בשנים האחרונות. תערוכתה הנוכחית, שאצר חגי שגב, המורכבת מעבודות שיצרה בשנים 2003-2010 ומאובייקטים נוספים שהוצגו בתערוכה "גופי עבודה" בגלריה הקיבוץ ב-1999, עשויה אף היא שכבות שכבות של ביוגרפיה משפחתית ואוטו-ביוגרפיה אישית. יצירתה של דקל שייכת לזרם אמנותי עכשווי המטפלות בנושא השואה גם מזווית נשית. המייחד את יצירתה מכלל האמנים העכשוויים המטפלים בשואה הוא שהן עוסקות בעדות הנשית ובזיכרון הנשי של השואה, בסיפורי נשים מתקופת השואה ובהנצחת נשים מהתקופה. דקל, בת הדור השני לשואה, ממשיכה לעסוק כאן בעברה המסתורי של אמה, יהודית פרנץ. היא לומדת את הביוגרפיה של אמה ובוחרת את השפעת הטראומה שלה על עיצובה כאדם, כאשה וכאמנית, תוך שימוש באלמנטים מגדריים-נשיים, למשל בסיפור "כיפה אדומה" ובאיקונוגרפיה של מיניות נשית, דם וצעקה.

מסעה של דקל אל הביוגרפיה של האם החל בשנת 2003 כשפתחה את מכתבי העיון שהותירה אמה המנוחה, שנשלחו אליה מווינה ומצ'כוסלובקיה בשנים 1939-1941 על ידי הוריה וחברתה הטובה דורה בזמן בריחתה מאירופה, לברנה, בהיותה בת 14 בלבד.

מחווה לפיינה באוש

אצל דקל כיפה
אדומה הופכת
לספק קורבן
ספק מקרבן,
ספק נערה בריאה על סף
התבגרות מינית ספק
מוזלמנית מורעבת בשלל
תנוחות מיניות וקורבן של
הזאב הרשע

מודעה

"הפריזמה של הביוגרפיה שלי שמתעסקת בדיאלוג הילדה-אשה היא הדומיננטית ביותר", היא אומרת. "כשהתחלתי ב'ילדה רעה' עם יצירות הקשורות לילדות המוקדמת שלי, לא חשבת שיש לכך קשר עם השואה. היום אני יכולה לזהות את זה. העיסוק בגוף ובפגיעה בגוף בולט אצלי, והוא נובע מהשנאה העצמית של אמה שלי, מכך שלא סלחה לעצמה שנשארה בחיים".

הביוגרפיה של האם הותירה את דקל עם נפש חצויה. מצד אחד היא נשאבת לעבר ומחטטת בו ומצד שני היא מבקשת לעבור הלאה ולחיות את חייה כאשה חר פשייה המתענגת על ההווה. הדיאלקטיות הזו באה לידי ביטוי במיצג הווידאו העומד במרכז התערוכה. "נולדתי בתש"ח אחרי הכרות המדינה, זה אירוע מכונן בחיים שלי", היא ממשיכה, "הקשר שלי למושג המדינה והחוויה של להיות צברית, בייחוד בתקופת ילדותי, שבה ההפרדה בין עולים, מהגרים וניצולים ובין צברים היתה חזקה מאוד. קיבלתי את השם דרורה, ודרור היא ציפור שאני מאוד מזדהה איתה. רק אחרי שפתחתי את העיזבון הבנתי שבמשפחה של אמי היתה אמה חורגת שקראו לה דורה והיתה חברת ילדות שקראו לה דורה. בוודאי אני מנסה לייצג דרך דורה-דרור רה את שני החלקים הללו, שנמצאים במאבק מתמיד. בסרט רקדנית בשמלה שחורה מסתובבת במעגלים, יוצאת ונכנסת מהפריים. היא מסמלת את הסיזיפיות שבתנועה המעגלית, שלא מאפשרת לצאת מפרוס של כאב וחרדה. דורה מתאימה לדימוי הרקדנית. היא נמצאת בחלל ריק, חופשייה בתנועותיה ונעלמת מהמסך כשבא לה. היא מייצגת בשבילי את הדרור. לעומת ההבזקים של דמות העורב, המייצגת את המוות".

למרות עיסוקה האובססיבי בעבר, דקל לא הצליחה להשלים את סיפורה של אמה. כפי שמעיד שם התערוכה, דקל מודה בפני עצמה כי לא הגיעה לפתרון, והצופה, בעקבותיה, מתקשה להבין את המתרחש בחלל התערוכה. התערוכה בנויה כפרגמנטים של סיפורים, קטעים ועבודות; וגם אופן הצבתן של חלק מהעבודות - גבוה מעינו של הצופה - מחזק את מוטיב הקטוע והפיצול, כך שהתערוכה לא מספרת סיפור ליניארי, אלא חושפת את הפערים הקיימים בו, את החורים בזיכרון ובמידע, את הסיפורים שלא סופרו או נשכחו. "כיום", אומרת דקל, "אני מעזה ואומרת 'יודעת אני שאיני יודעת', מתוך ההבנה שעל אף הניסיון להרכיב פזל שלם של סיפור משפחתי ביוגרפי בעצם אין שום אפשרות כזו. וככל שאני יודעת יותר אני מבינה עוד כמה דברים אני צריכה לברר ואין לזה סוף. זה חור שחור שמלווה אותי לאורך שנים רבות ומצד שני יש צורך להשלים עם העובדה שזה חלק מהחיים. הרגשתי שאני חייבת לסגור מעגל ולהתחיל לעשות דברים חדשים ביצירה שלי, כמו פעם".

ואכן ניצנים של עבודות חדשות מתגלים בתערוכה - הבזקים של צילומי טבע לילה. "אני עדיין נמשכת למקומות האפלים הנסתרים שלא הכל ברור בהם", היא מסכמת, "אבל יש לי עניין להמשיך בצילומי לילה הנפרדים מסיפור השואה".

האם דקל אכן מסכמת את הפרק הזה בחייה? האם היא שלמה עם התובנה "יודעת אני שאיני יודעת" וכי כך הדברים אמורים להיות? זאת נגלה בעתיד. ★

בית האמנים ע"ש זרציקי, אלחריזי 9, תד 4.12.10